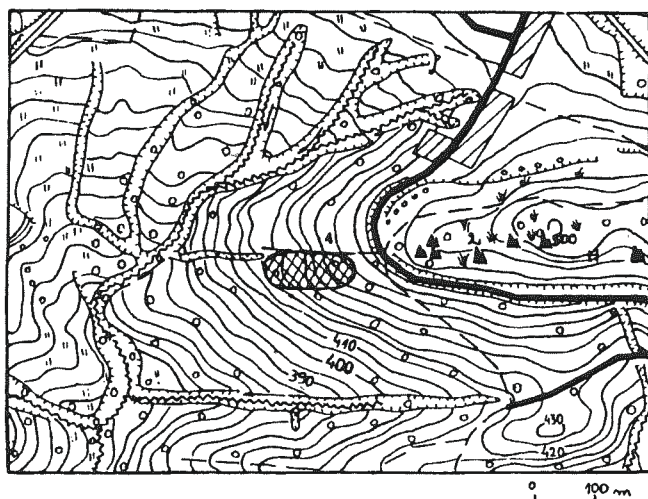

Józef Janowski

Ogólny komunikat o badaniach wczesnośredniowiecznego ciałopalnego cmentarzyska w Czarnorzekach — Korycznie gm. Korczyna, woj. Krosno

Wczesnośredniowieczne ciałopalne cmentarzysko w Czarnorzekach — Korycznie znajduje się około 2,3 km na północny zachód od zwartych zabudowań Korczyny, po lewej stronie szosy Krosno-Korczyna-Czarnorzeki (ryc. 1). Położone jest ono na wschodnim i południowo-wschodnim stoku góry o dużym zróżnicowaniu poziomów erozyjno-denudacyjnych porośniętym jodłą, miejscami lasem liściasto-iglastym. Cmentarzysko założone zostało pomiędzy skałami (np. ryc. 2), na wysokości 480–450 m n.p.m., powyżej międzystokowego obniżenia

Ryc. 1. Plan sytuacyjny wczesnośredniowiecznego cmentarzyska w Czarnorzekach — Korycznie, gm. Korczyna, woj. Krosno

1 — cmentarzysko, 2 — ostańce skalne „Prządki”

Abb. 1. Situationsplan des frühmittelalterlichen Gräberfeldes in Czarnorzeki — Korczyna, Gemeinde Korczyna, Wojewodschaft Krosno

1 — Gräberfeld, 2 — Restberge „Spinnerinnen”

Рис. 1. Ситуативный план раннего средневекового могильника в Черножеках-Корине, гм. Корчина, Кросненское воеводство.

1 — могильник, 2 — скальные останцы „Пшондки”

zwanego Rzeki-Podzamcze, poniżej szczytu góry z ostańcami skalnymi („Prządki” 526 m n.p.m.) stanowiącym rezerwat, u styku Kotliny Krośnieńskiej i Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego. Odkryte przeze mnie w 1967 r., badane w latach 1969–1971, 1974–1975, 1991–1992 „pole” kurhanowe o długości 260 m, szerokości wahającej się od 40 do 80 m, jest główną, centralną częścią nekropolii (56 kopców), poza którą kurhany występują sięgając powyżej 480 m n.p.m. lub zbudowane są poniżej poziomicy 450 m n.p.m., jednak w większości są to kopce pojedyncze¹. Wśród kurhanów tworzących skupienia (4–6 kopców), niektóre stykają się obrzeżami. Dla ich usytuowania wykorzystano wyniesienia w sąsiedztwie niewielkich, starych, płytkich form osuwiskowych. Być może są to miejsca pochówków rodzinnych, dlatego topograficzne oddzielenie tych kurhanów od innych żalników² wydaje się uzasadnione. Kurhany tworzące na stoku układy szeregowe ukierunkowane są z północy na południe, co na wczesnosłowiańskich cmentarzach było praktykowane (ryc. 3).

W sąsiedztwie cmentarzyska, na północno-zachodniej partii stoku są trzy czynne, sztucznie pogłębione źródła strumieni spływających głębokimi jarami do Marcinka, potoku opływającego południowo-zachodnie podnóże góry. Przy jednym ze źródeł jest niewielka grobla, jednakże badań źródeł i ich konsytuacji topograficznej pod kątem ewentualnego korzystania z wody źródlanej w czasie istnienia cmentarza nie prowadzono³.

Od południowego zachodu cmentarzysko styka się z dwoma sztucznie wykonanymi wałami, częściowo otaczającymi skalisty szczyt zwany Sokolcem. Od zachodu jest to pionowe urwisko (ryc. 4). Na jego skałach oraz na jednym z ostańców budujących zbocze wykorzystane na cmentarzysko wryte są skośne krzyże. Jeśli wryte na skałach Sokolca równoramienne, o różnej wielkości krzyże nie są znakami granicznymi⁴, a okazałyby się zbieżne z czasem budowania wałów i funkcjonowania cmentarza, to Sokolec i przestrzeń między wałami mogły być terenem kultowym.

Systematyczne wykopaliska prowadziłem na wschod-

niej i północno-zachodnich krańcach centralnej części cmentarzyska, które w rejestrze AZP oznaczone jest jako stanowisko 2. Badając kurhany, przestrze międzykurhanowe, przykurhanowe, w tym rowy po wybranej ziemi, z której usypano kopce, w roku 1991 natrafiłem na pierw

szy jamowy, bezpopielnicowy grób płaski oznaczony jako obiekt 2a/1991 i na materialne ślady obrządku odnoszące się do tego pochówka⁵. Na planie sytuacyjno-wysokościowym cmentarzyska wykonanym w 1977 r. obiekt 2a/1991 nie mógł być zlokalizowany.

Ryc. 2. Czarnorzeki — Korczyzna, gm. Korczyzna, woj. Krosno. Jeden z ostańców skalnych w pobliżu południowo-zachodniej granicy cmentarzyska

Abb. 2. Czarnorzeki — Korczyzna, Gemeinde Korczyzna, Wojewodschaft Krosno. Einer der Restberge in der Nähe der südwestlichen Grenze des Gräberfeldes

Рис. 2. Чарножеки-Корчина, гм. Корчина, Кросненское воеводство. Один из остонцов вблизи юго-западной границы могильника

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZBADANYCH KOPCÓW⁶

Kurhan 1 (1969—1970) — wymiary: 2,5 x 3,3 m, wysokość 0,53 m. W południowej części kopca wystąpiła warstwa ciałopalenia z dużą ilością rozkruszonej, przepalanej gliny, kamienie i przepalone kości. Warstwa ciałopalenia wystąpiła także poza południowo-zachodnim obrzeżem kurhanu, obejmując około 30 m² powierzchni. Odkryto 371 ułamków różnych naczyń glinianych.

Kurhan 2 (1970) — wymiary: 3,28 x 4,90 m, wysokość 0,65 m. Warstwa popiołu złożona została na odczyszczonym z humusu, na nie wyrównanym, faliście ukształtowanym calcu. W centrum podstawy kurhanu, na przestrzeni 0,40 x 1,00 m złożono węgle drzewne i popiół. Kolistę i eliptyczne skupiska popiołu o przeciętnych wymiarach 0,20 x 0,60 m z pojedynczymi węglami drzewnymi wystąpiły w dziesięciu miejscach podstawy kopca oraz w nasypie. Grubość warstwy z resztkami stosu pogrzebowego

wynosiła od 0,05 do 0,10 m; w lejowatym zagłębieniu o średnicy 0,15 m osiągała 0,20 m.

Kurhan 3 (1970) — wymiary: 3,20 x 6,80 m, wysokość 0,50 m. Resztki stosu pogrzebowego złożono w kilku miejscach kurhanu; najwięcej w jego centrum, poniżej podstawy kopca. Skupisko złożone w centralnej części kopca miało wymiary 0,20 x 1,6 m.

Kurhan 4 (1970) — wymiary: 3,00 x 4,82 m, wysokość 0,40 m. Skupisko kopczykowate resztek stosu pogrzebowego o wymiarach 1,10 x 2,20 m i największej wysokości 0,50 m złożono w centrum podstawy kurhanu. Skupisko nakryte kilkoma pojedynczymi kamieniami.

Kurhan 5 (1971) — wymiary: 6 x 5 m, wysokość 0,70 m. W kurhanie znajdowały się dwie warstwy resztek stosu pogrzebowego. Pierwsza zlokalizowana została poniżej podstawy kopca, druga

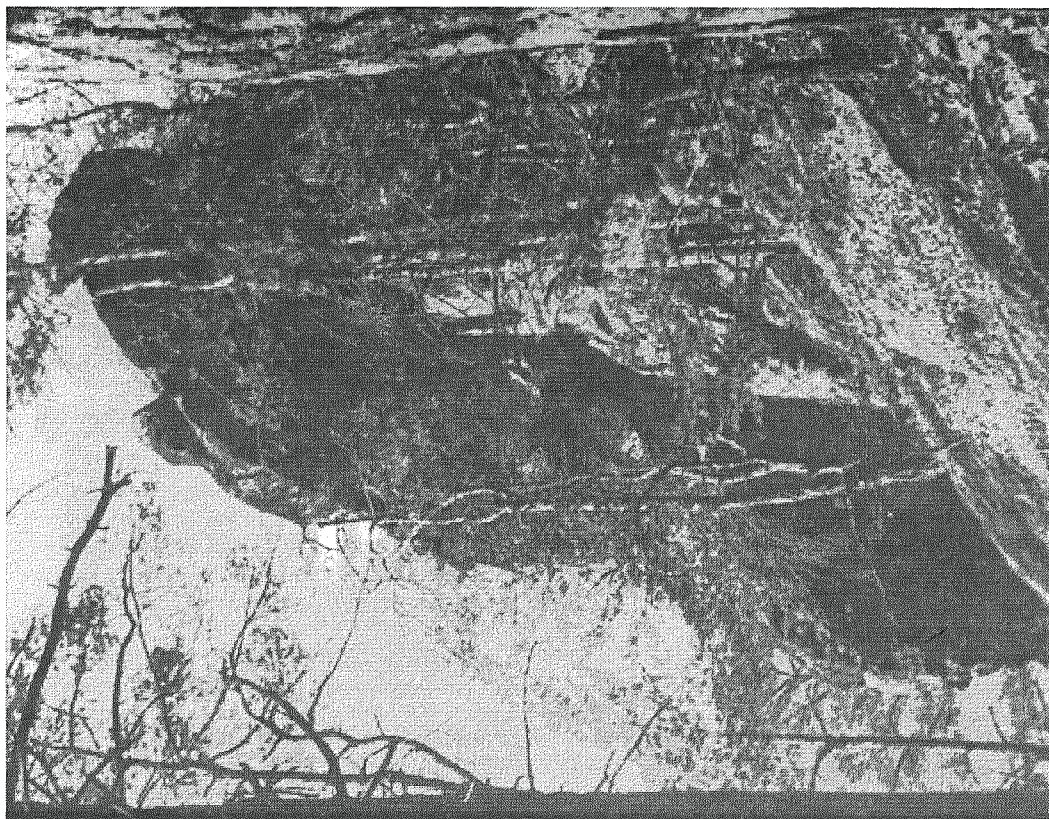

Рис. 4. Czarnorzeki — Korczyna, gm. Korczyna, woj. Krosno. Szczyt Sokolca od strony zachodniej
 Abb. 4. Czarnorzeki — Korczyna, Gemeinde Korczyna, Wojewodschaft Krosno. Sokolec-Gipfel von der westlichen Seite
 Рис. 4. Чарножеки-Корчина, гм. Корчина, Кросненское воеводство. Пик Соколя с западной стороны

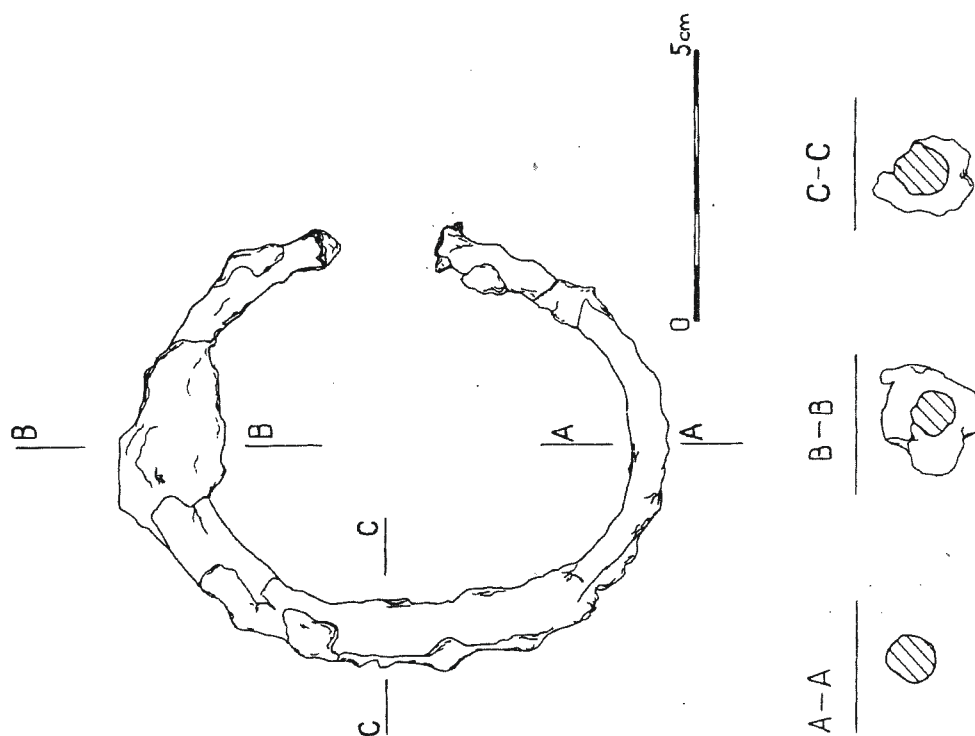

Рис. 5. Czarnorzeki — Korczyna, gm. Korczyna, woj. Krosno. Żelazna bransoleta znaleziona w sąsiedztwie grobu 2a/1991
 Abb. 5. Czarnorzeki — Korczyna, Gemeinde Korczyna, Wojewodschaft Krosno. Eiserner Armring in der Nähe des Grabs 2a/1991 gefunden
 Рис. 5. Чарножеки-Корчина, гм. Корчина, Кросненское воеводство. Железный браслет, найденный в соседстве погребения 2a/1991

w dolnej partii jego nasypu. Pozostałości stosu lub stosów pogrzebowych oddzielała warstwa jasnożółtej gliny o miąższości 0,20–0,50 m.

Kurhan 6 (1971) — wymiary: 4,10 x 6,60 m, wysokość 1,00 m⁷.

Kurhan 8 (1974) — wymiary: 4,34 x 5,80 m, wysokość 0,50 m. Przemieszczona ze stosu pogrzebowego warstwa spalenizny złożona została na falistym calcu oraz w lejowatej jamie. Odkryto nieliczne ułamki naczyń.

Kurhan 9 (1974) — wymiary: 2,9 x 6,6 m, wysokość 0,90 m. W kurhanie tym odsłonięto 2 ułamki naczyń i pojedyncze węgle drzewne.

Kurhan 10 (1974) — wymiary: 4,40 x 8,40 m, wysokość 1,00 m. Warstwa spalenizny, przepalone kamienie i ułamki naczyń glinianych wystąpiły w zachodniej części kurhanu zbudowanego w sąsiedztwie dwóch bruków kamiennych. Mogiła obejmowała tylko część obszaru na którym wyrównany grunt pokrywała warstwa smolistej sadzy i węgla drzewnych. Przykurhanowy obszar z warstwą sadzy i węgla drzewnych wyniósł około 52 m².

Kurhan 2 (1975) — wymiary: 5,40 x 4,40 m, wysokość 0,85 m. Kurhan pierwotnie kolisty, okrywał część pozostałości stosu pogrzebowego. Resztki ciałopalenia złożone były z dużej ilości polepy, popiołu i węgla drzewnych. Na odsłoniętej przykurhanowej powierzchni wynoszącej około 6 m² warstwa poobrzędowa zbliżona była zawartością do okrytej kurhanem, jednakże z mniejszą ilością węgla drzewnych i smolistej spalenizny. Odkryto około 30 fragmentów naczyń.

OBIEKT 2a/1991

W północno-zachodniej części cmentarzyska, pod warstwą leśnego humusu, na tle jasnożółtej, gliniastej ziemi, około 0,20 m od jej powierzchni wystąpiła jama grobowa o wymiarach 1,40 x 2,20 m i głębokości wahającej się od 0,40 do 0,45 m. Na części stropu jamy złożono 12 przepalonych kamieni, w tym największe o wymiarach 0,25 x 0,25 x 0,17 m; 0,15 x 0,30 x 0,12 m; 0,10 x 0,12 x 0,17 m. Wypełnisko grobu stanowiła różniąca się od podłoża szaro-brunatna ziemia. W jej różnych głębokościach tkwiły liczne ułamki naczyń glinianych, natomiast w partii przydennej pojedyncze, drobne przepalone kości. W stropie jamy oraz przy jej dnie natrafiono na żużel żelazny (?) nie wykazujący właściwości magnetycznych. W wypełnisku jamy, pomiędzy dwoma kamieniami osadzonymi w ziemi, stanowiącymi część górnego poziomu grobu odkryto negatyw po pionowo umocnionym, szpiczasto zakończonym słupie (pal?), o średnicy od 0,15 do 0,18 m. Słup zagłębiony był niemal po dno jamy grobowej. W pobliżu grobu 2a/1991 znaleziona została otwarta, żelazna bransoleta 8 (ryc. 5) o wymiarach wewnętrznych 6 x 8 cm, oraz liczne ułamki różnych naczyń glinianych.

OBIEKT 2/1991—1992

Trzy metry na północ od grobu 2a/1991, znajdował się obiekt oznaczony 2/1991—1992. Na skutek czynnej erozji wodnej jego najwyższe stropowe dane archeometryczne przeniesione zostały w niższe partie cmentarzyska. Była to jama o średnicy 2,1 x 2,2 m, której dolną, środkową część stropu stanowiła warstwa mocno przepalanej gliny (polepa) o wymiarach 0,90 x 1,20 m. Tkwiły w niej stykające się ze sobą rozłupane, przepalone piaskowce, pojedyncze rogowce oraz otoczaki o nie rozpoznanej przeze mnie morfologii. Przeciętne wymiary kamieni zespolinowanych gliną (która na skutek silnego ognia uzyskała barwę różową) wynosiły 0,20 x 0,17 x 0,07 m do 0,09 x 0,07 x 0,05 m. Przy brzegach jamy, a więc tam gdzie temperatura była niższa, polepa miała kolor różowo-żółty. Grubość zachowanej warstwy polepy z tkwiącymi w niej kamieniami wynosiła od 0,20 m do 0,22 m. Kamienie nie

przepalone znajdowały się pod tą warstwą. W północno-wschodniej części jamy, poniżej cieńszej w tej partii warstwy stropowej zalegała glina lessopochodna (?) o miąższości zmiennej, gdyż w granicach od 0,20 m do 0,25 m. Warstwa ta częściowo nakrywała warstewkę węgla drzewnych i popiołu (około 0,06—0,04 m wysoką), zalegającą na nieregularnym ale zbliżonym do nieckowatego dna jamy. Największa zachowana głębokość jamy wynosiła 0,40 m, jednakże niemal na środku jej dna wykopano dołek w kształcie zbliżonym do cylindra, o największej średnicy 0,25 m i głębokości 0,20 m. Był on wypełniony węglem drzewnym i popiołem jednakże w połowie wysokości zalegała cienka wkładka żółtej gliny. W przydennej części tego zagłębienia znaleziono przepaloną kość ludzką (?).

W granicach stropu jamy (2/1991—1992), na jej obrzeżu oraz w pozostałościach paleniska pod nim zalegającego (jeśli są to resztki stosu pogrzebowego przeniesionego z innego miejsca wykażą dalsze badania) odkryto około 70 drobnych i bardzo drobnych ułamków różnych części naczyń glinianych. Wydaje się ogólnie, że można je datować na II fazę.

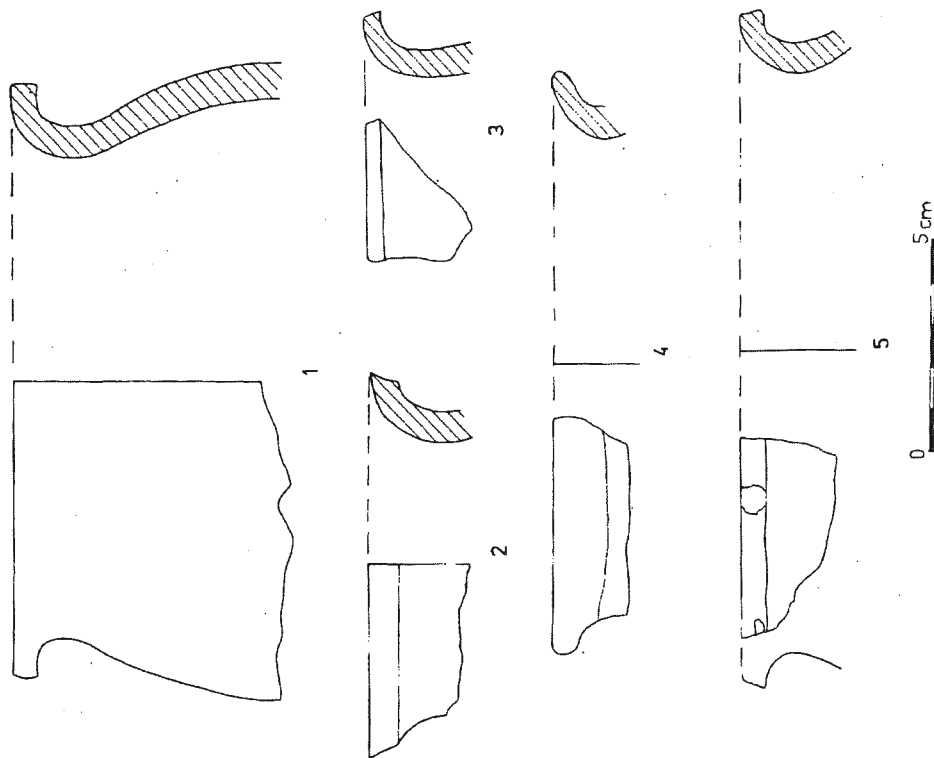
BRUKI KAMIENNE

Niemal w bezpośrednim sąsiedztwie obiektu 2/1991—1992, w roku 1992 odsłonięty został bruk kamienny. Był to bruk płaski, jednowarstwowy o wymiarach 1,7 x 2,0 m, założony na oczyszczonym z leśnego (?) humusu gruncie. Pod „centrum” bruku odkryte zostało niewielkie zagłębienie, w którym złożone były ułamki dwóch naczyń glinianych. Pod brukiem, między kamieniami bruku ani w stykającej się z nim od wschodu warstwie czarnej, smolistej spalenizny i pojedynczych węgla drzewnych, przepalonych kości nie znaleziono. W związku z powyższym przed całkowitym zakończeniem badań tego sepulkralnego zespołu (w warstwie spalenizny były tylko ułamki naczyń glinianych oraz nie rozpoznane części przedmiotu żelaznego), wstrzymuję się od stwierdzenia, że odkryliśmy kamienną podwalinę pod stos pogrzebowy. Jeśli byłyby to pozostałości tryzny, której jednym z celów mogłoby być obrzędowe, symboliczne zwycięstwo nad władzą śmierci, tryzna odbywała się przed pochowaniem zmarłego lub zmarłej. Próba takiego rozumowania opiera się na fakcie, że z przepalonego bruku wyjęto 12 kamieni, po których pozostały odciski (negatywy). Brakujące kamienie odsłonięto w stropie wspomnianego wyżej płaskiego, bezpopielnicowego grobu (2a/1991) jamowego.

Poza wspomnianym wyżej brukiem okrywającym zagłębienie z uławkami dwóch naczyń, w trzech różnych miejscach cmentarzyska stwierdziłem trzy bruki na których palono ogień, w tym jeden prostokątny o wymiarach 2 x 3 m, drugi niemal eliptyczny o długości 2,2 m i szerokości 1,7 m. Przy nich zlokalizowany był wspomniany wyżej kurhan 10/1974. Odsłonięta przy tym kurhanie i w sąsiedztwie obydwu bruków powierzchnia (o niewielkim spadku) o wymiarach 10 x 2,5 m pokryta była czarną, smolistą warstwą spalenizny z bardzo dużą ilością węgla drzewnych. Wysokość tej warstwy przekraczała 0,10 m.

WSTĘPNE UWAGI NA TEMAT CERAMIKI

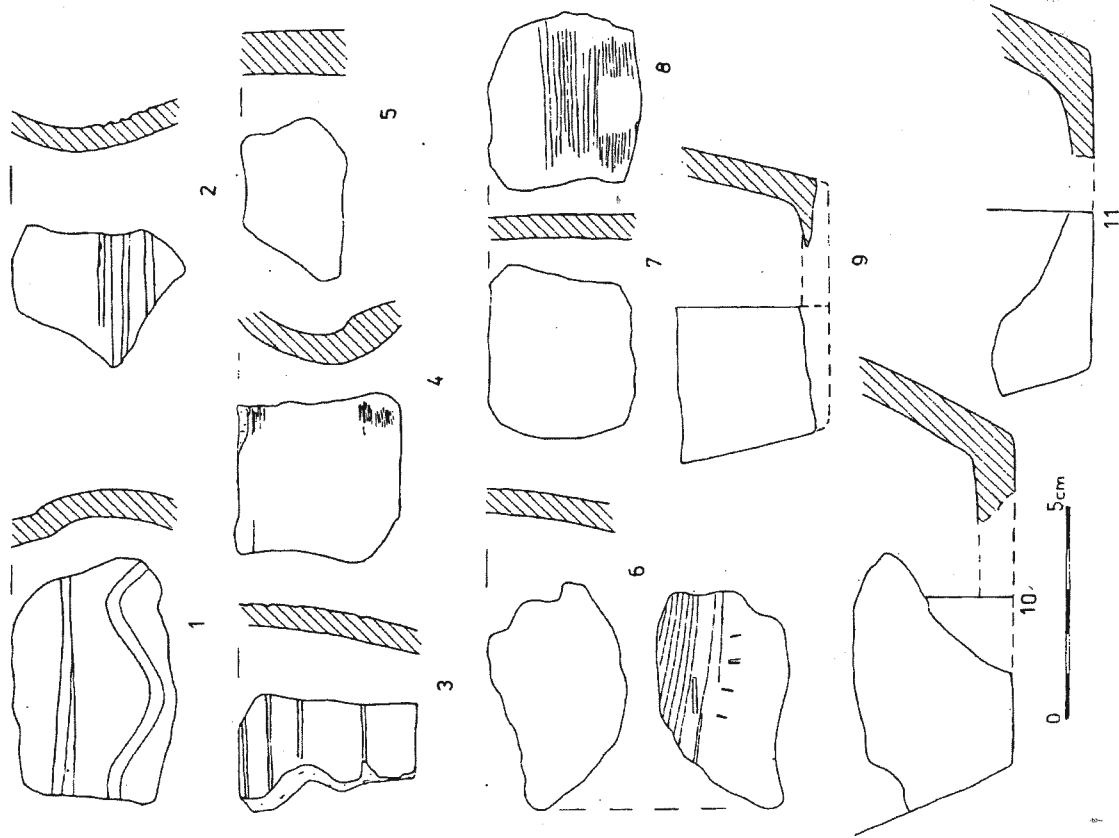
Ceramika uzyskana podczas badań cmentarzyska w Czarnorzekach — Korczynie, w tym jedno naczynie bez zachowanej krawędzi, przez ceramikę specjalistę badana nie była. Surowiec i techniki obróbki analizowałem makroskopowo. Z analiz wynika, że do gliny dosypywano drobnoziarnistego piasku, a nawet żwirku. Tylko pojedyncze ziarenka domieszki mineralnej mają wymiar 0,1 x 0,3 cm. Większość osiąga wymiar 0,1 x 0,15 cm, ale trafiają

Tabl. I. Czarnorzeki — Korczan, gm. Korczyna, woj. Krosno. Ceramika z obiektu 2a/1991

Taf. I. Czarnorzeki — Korczyna, Gemeinde Korczyna, Wojewodschafft Krosno. Keramik aus dem Objekt 2a/1991

Табл. I. Чарножеки-Корчина, гм. Корчина, Кросненское воеводство. Керамика из объекта 2a/1991

Tabl. II. Czarnorzeki — Korczyn, gm. Korczyna, woj. Krosno. Ceramika z sąsiedztwa grobu 2a/1991 i z sąsiedztwa obiektu 2/1991—1992

Taf. II. Czarnorzeki — Korczyna, Gemeinde Korczyna, Wojewodschafft Krosno. Keramik aus der Nachbarschaft des Grabs 2a/1991 und aus der Nachbarschaft des Objekts 2/1991/1992

Табл. II. Чарножеки-Корчина, гм. Корчина, Кросненское воеводство. Керамика из соседства погребения 2a/1991 и из соседства объекта 2a/1991—1992

się pojedyncze ziarnka rogowca o wymiarach 0,2 cm. Obserwacja domieszki nie zawsze daje podstawę do stwierdzenia, że wymieszano ją równomiernie. Szczególnie na ułamkach naczyń o drugim stopniu erozji widoczne są na powierzchni ścianek skupienia ziarn domieszki. Skupieniami nazywam miejsca gdzie ściśle przylega do siebie od 3 do 5 ziarn tłuczni. Erozja powłok surowcowych jest bardzo duża. Na destrukcję ceramiki wpłynęła także korozja, jednakże reakcje chemiczne, które ją spowodowały nie były badane. Porowatość ceramiki, szczególnie słabo wypalanej jest duża, toteż przyczyną korozji może być również zmienność skali temperatur rocznych, w tym procesy mrozowe, na które ceramika w Czarnorzekach — Korczynie była narażona. Na ułamkach naczyń z końca (?) II fazy okresu wczesnośredniowiecznego (tabl. I, II) deformacja morfologiczna jest mniejsza. Charakteryzuje się ona nie całkowitym starciem powierzchni, natomiast na ceramice starszej angoba w dużym stopniu uległa destrukcji. Jest prawdopodobne, że zewnętrzna deformacja powierzchni części ceramiki składanej podczas obrządku pogrzebowego powstała na skutek ich wcześniejszej gospodarczej używalności. Nie oznacza to całkowitej nieweryfikacji stopnia erozji ułamków naczyń po ich złożeniu do grobu lub w miejscu praktyk sepulkralnych.

Przypisy

¹ Cmentarzysko pokryte jest bujną roślinnością, leżącymi pniami starodrzewu, co w dużym stopniu utrudniało a nawet uniemożliwiało szczegółowe rozpoznanie nekropolii. Wydaje się

prawdopodobne, że cmentarzysko składa się z około 100 kurhanów. Po prawej stronie szosy Korczyna-Czarnorzeki, dane metryczne kopców mogą być mylące. W obszarze tym stacjonowały w 1944 r. oddziały wojsk ZSRR, co wpłynęło na destrukcję topografii stoku.

² Termin ten przejąłem w oparciu o hasło: (w:) *Słownik ilustrowany języka polskiego*, III, Warszawa 1916, s. 665, gdzie według M. Arcta, żalnik to nie tylko cmentarzysko ale i pojedynczy „kurhan... z czasów pogańskich”.

³ Jedno ze źródeł ma charakter studzienki o wymiarach 2,00 x 3,70 m, głębokości 1,00 m; dno kolebkowate, zamulone.

⁴ O znakach granicznych wzmiankuje H. Zoll — Adamikowa, *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski*, cz. II, 1979, s. 70, p. 17; patrz także: W. Kora, *Tajemnice góry Ślęzy*, Katowice 1988, s. 343.

⁵ W czasie badań tego obiektu stwierdziłem, że większość ułamków naczyń odkrytych w jamie grobowej oraz złożonych poza jej obrębem leżała wewnętrzną stroną do góry.

⁶ J. Janowski, *Ogólny komunikat na temat badań wczesnośredniowiecznego, ciałopalnego cmentarzyska kurhanowego w Czarnorzekach, gm. Korczyna w 1991 r.* (w:) *Badania archeologiczne w województwie krosnieńskim w latach 1990—1991*, Krosno 1992, s. 62—64; tegoż: *Nekropolia „pod Prządkami”*, „Podkarpacie — Tygodnik Regionalny”, Krosno 23—30 grudnia 1992, nr 52—53.

⁷ Część dokumentacji badań tego kurhanu prawdopodobnie zaginęła.

⁸ Żelazną bransoletę odkryto na wczesnośredniowiecznym, głównie popielnicowym cmentarzysku w Gusteri — Sibiu w Siedmiogrodzie. Patrz: Z. Hilczer — Kurnatowska, *Gusterita — Sibiu*, *Słownik Starożytności Słowiańskich*, t. VIII, cz. 1, s. 190; tam dalsza literatura.

Józef Janowski

Allgemeiner Bericht über Untersuchungen des frühmittelalterlichen Leichenverbrennungsgräberfeldes in Czarnorzeki-Korczyna, Gemeinde Korczyna, Wojewodschaft Krosno

Zusammenfassung

Das frühmittelalterliche Leichenverbrennungsgräberfeld in Czarnorzeki-Korczyna liegt an dem östlichen und südöstlichen bergabhäng (450—480 m ü.d.M.), der sich mit großer Unterschiedlichkeit der Erosions- und Denudationsniveaus kennzeichnet und mit Tannen, hier und da mit dem Mischwald bewachsen.

Sie wurde vom Autor im Jahre 1967 entdeckt. Die Ausgrabungsarbeiten wurden in den Jahren 1969—1971, 1974—1975, 1991—1992 durchgeführt. Das Hügelgräberfeld, 260 m lang und 40—60 m breit, bildet den zentralen Teil der Nekropole (56 Grabhügel), außer welcher haupt-

sächlich einzelne Grabhügel auftreten. Es wurden zehn Grabhügel untersucht, wo Leichenverbrennungsschichten, Steine, Gefäßfragmente auftraten. Im Jahre 1991 wurde auf den ersten Grubenflachgrab ohne Urne aufgestoßen, als 2a bezeichnet (1991). Außerdem wurden 4 fragliche Pflastersteine freigelegt.

Das Gräberfeld grenzt im Südwesten an zwei künstlichen Wallen, die teilweise den Felsengipfel, Sokolec genannt, umgeben, wo es in den Felsen eingegrabene schräge Kreuze gibt.

Юзеф Яновски

**Общее сообщение об исследованиях кремационного могильника
в Чарножеках-Корчине, гм. Корчина, Кросненское воеводство**

Резюме

Ранний средневековый кремационный могильник в Чарножераж-Корчине расположен на восточном и юго-восточном склонах горы (на высоте 450—480 м над ур.м.), со значительной дифференциацией эрозионно-денудационных уровней, поросших елью, местами лиственно-хвойным лесом.

Оно было открыто автором в 1967 г. Раскопочные работы проводились в 1969—1971, 1974—1975 и 1991—1992 годах. Курганное поле длиной 260 м. шириной, колеблющейся от 40—80 м, является главной, центральной частью некрополя (56 курганов), вне

которых выступают в основном отдельные бугры. Было исследовано 10 кутранов, в которых выступили слои телосожжения, камни, фрагменты сосудов. В 1991 г. попали на первое ямовое беспепельничное погребение, обозначенное как 2а/1991. Кроме того открыто 4 загадочные каменные плиты.

Могилиник с юго-западной стороны соприкасается с двумя искусственно сделанными валами, частично окаймляющими скалистый пик, называемый Сокольцем, на скалах которого выпиты косые кресты.